

Om bibliotekets idé

Föreläsning i anslutning till installation som professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Linnéuniversitetet, den 27 maj 2010

Av Joacim Hansson

Syftet med den här korta föreläsningen är att diskutera ”bibliotekets idé”. Det är naturligtvis helt rimligt att redan omedelbart ställa frågan om det finns någon sådan, särskilt om vi väljer att, som här kommer att ske, söka den över en mycket lång tidsperiod. Biblioteken tillhör mänsklighetens allra äldsta institutioner, samtidigt som de i hög grad är kulturellt bundna. Från ursprunget i främre Asien har de kommit att utgöra ett nav i de olika kulturella yttringar som sedermera kommit att utgöra det vi kallar ”västerländsk kulturhistoria”. En sak som är slående också vid en ytlig betraktelse av bibliotekens utveckling över seklen är hur de kombinerar olika institutionella uttryck och uppenbarelser med en mycket stabil kärna av inre praktiker och arbetsverktyg. Det är till exempel inte mycket i yttre bemärkelse som förenar ett modernt folkbibliotek med ett medeltida klosterbibliotek, men de båda har ett antal verktyg i form av bland annat klassifikationssystem och bibliografiska beskrivningsmetoder samt fundamentet för en professionell identitet som gör dem fullt jämförbara och som vi kan använda för att formulera också något så abstrakt som en tänkbar ”bibliotekets idé”.

När vi studerar biblioteksutveckling i såväl längre som lite kortare, mer samtida, perspektiv är det just dessa metoder och professionella identiteter som vi tar fasta på. Genom att följa utvecklingen av det som är stabilt kan vi dra slutsatser också om det föränderliga, för när vi ser på bibliotekens utveckling över lite längre tid är det aldrig tal om någon revolutionär förändring, men däremot en som vi kan beteckna som ”evolutionär”. Med en sådan avses att alla de grundelement som utgör kärnfunktionerna i ett bibliotek finns kvar, men att de förändras i sig själva och i relation till varandra i samklang med den omvärld som biblioteken har att verka inom. Om förekomsten av vissa praktiker visserligen förnyats men i stort sett varit stabila över hela bibliotekshistorien, så har däremot annat förändrats desto mer. Förhållandet till det material som biblioteken rymmer har till exempel genomgått avsevärda förändringar som närmast kan ställas i relation till de materiella förutsättningarna för produktion av dokument i olika tider. En av de mest betydelsefulla händelserna för biblioteken var uppfinnandet av tryckpressen i mitten av 1400-talet. Den kom att snabbt och mycket grundläggande ändra förutsättningarna för bibliotekariernas arbete och bibliotekens hela samhällsroll. Det är svårt att överskatta betydelsen av övergången från manuskriptproduktion till tryckta dokument och möjligen befinner vi oss idag med de digitala och sociala mediernas nyskapande vid en liknande tröskel som för biblioteksinstitutionen in i en period där vi delvis tvingas att omdefiniera den – historien kommer att visa vilken väg vi idag väljer.

Inskription från år 56 e.Kr., där biblioteket i Alexandria omtalas. Bilden är hämtad från Wikimedia Commons (CC BY-SA, 3.0).

Om vi nu kan säga att mitten av 1400-talet är att betrakta som en viktig brytpunkt i biblioteksutvecklingen, hur såg det då ut innan? För att besvara den frågan går vi lämpligen tillbaka långt i tiden, ända till de allra första biblioteken som vi känner till. Bibliotekets fundamentala funktion och utseende sätts nämligen redan omkring 2500 år före vår tidräknings början i det som idag är Irak, Jordanien och Syrien. Biblioteket i Ebla (strax söder om Aleppo i nuvarande Syrien) räknas som det äldsta bibliotek vi känner. Vi har kunnat rekonstruera det i relativ detalj och såvitt vi vet ägnades det åt i första hand statsadministration – men inte bara. Att döma av de ca 16000 lertavlor som i fragment och helhet finns bevarade bestod biblioteket av två delar, en mer renodlad administrationsanknuten arkivdel och en mer öppen biblioteksdel, tillgänglig för forskare och möjligen en forskande "allmänhet" (detta med vad allmänheten är återkommer vi till). Det som är slående med detta tidiga bibliotek är hur komplett det är. Vi har beståndet klassificerat, katalogiserat och hyllplacerat med hänsyn till format och innehåll samt incipit och ryggtitel för snabb framtagning. Dessutom fanns vid biblioteket, förutom bibliotekarier, också skrivare, som translittererade texter från främmande språk och skrev ner muntliga berättelser. Att allt detta för första gången skulle ha åstadkommit i en så komplett form vid ett och samma bibliotek ter sig idag osannolikt och vi har därför förmodligen att se fram emot flera nya, ännu äldre, biblioteksarkeologiska fynd i framtiden.

De praktiker och verktyg vi finner i Ebla återfinns närmast orörda genom hela antiken, också i de stora biblioteken i Alexandria och Pergamon. Lertavlorna har där bytts ut mot papyrus- och pergamentrullar men funktionerna är de samma. Ännu när vi kommer fram till den tidiga medeltidens bibliotek, som alltifrån ungefär 300-talets mitt långsamt börjat ersätta rullarna med dokument i codex-form, finner vi tudelade bibliotek. I första hand är det inte längre genom en uppdelning i en biblioteks- och en arkivfunktion, utan genom en uppdelning baserad på klostrens funktion som lärdomsanstalter. Det framväxande europeiska klosterväsendet var inte bara till för blivande munkar och nunnor, utan en stor del av deras verksamhet bestod under lång tid av undervisning på vad vi idag skulle kalla ”högrenivå”. De var etablerade utbildningsinstitutioner. I anslutning till klostrens bibliotek arbetade skrivare med att översätta och förmedla äldre texter av framför allt två typer: dels bibliska och teologiska texter, dels den klassiska grekiska litteraturen som översattes till latin.

Den som ofta framhålls som den store pionjären i att låta bibliotek och kloster förmedla såväl profan klassisk litteratur som biblisk är Cassiodorus (ca 485–ca 585), som på sin ålders höst grundade klostret Vivarium, beläget i Kalabrien på Italiens sydkust. Han skrev bland annat en handbok för skrivare, *Institutiones Divinarum et Sæcularium Litterarum*, publicerad 555, om bland annat boksamlande, översättning och manuskriptproduktion, som kom att användas som utgångspunkt för utbildning av såväl skrivare som bibliotek- arier i flera hundra år.

Klostrens skriptorier var ofta sammankopplade med biblioteken vilket innebar att biblioteken i praktiken själva producerade de verk som de sedan kom att rymma. Manuskripten var dyra att framställa och därför redan tidigt mycket värdefulla. Det är den kanske viktigaste anledningen till att vi ofta ser böckerna fastkedjade i hyllorna när vi besöker den här typen av bibliotek.

Den tudelning av biblioteken vi finner inom klosterväsendet visar sig bland annat i beståndet och användningen. En del var avsedd för noviserna i klostrens skolor. Där lästes profan lärdom i enlighet med Aristoteles’ indelning i *rena* och *tillämpade* vetenskaper, de så kallade *Trivium et Quadrivium* (en indelning som rent praktiskt infördes i biblioteken av Cassiodorus). Den klassifikation som ofta användes vittnar om att teologin saknas som ämne, vilket ju kan tyckas märkligt. Anledningen var att det vi idag kallar teologi inte räknades som ett ämne bland de andra, utan istället fick den utgöra grunden för den andra delen av biblioteket, som var avsett exklusivt för munkar och nunnor – de invigda i klostrens olika ordnar. Dessa bibliotek hade en helt annan prägel, vilket ibland lett till senare tiders intressen för vad som ofta uppfattades som ”esoteriska”, ”mystiska” eller ”mytiska” bibliotek. Det kanske mest kända exemplet på detta är det uppdiktade bibliotek vi finner i Umberto Ecos berömda roman *Rosens namn*. Rör vi sedan oss lite bryskt framåt i tiden förändras både bibliotekens roll, uppbyggnad och funktion i förhållande till de samhällen som utvecklas.

Under 1400- och 1500-talen växer biblioteken in i nya typer av sammanhang. Produktionen av dokument har genom tryckkonstens momentana genomslag blivit av en sådan volym, att ”allt” inte längre ryms i biblioteken (även om ett ”encyklopediskt” bibliotek-

sideal levde långt in mot slutet av 1700-talet). Vidare innebar det att biblioteken inte längre själva producerade sina bestånd i skriptorier, utan istället kom att inträda i vad som kan kallas ”den bibliografiska epoken”. Istället för att producera primärdokument genom översättningar och avskrifter läggs nu tyngdpunkten på att skapa system för representation av de nya betydligt större dokumentmängder som är i omlopp.

I samband med renässansens genombrott som övergripande kulturyttring sker också en förskjutning av bibliotekens funktion i samhället. En del finns kvar; kopplingen till lärdomsanstalter – universiteten bygger redan från 1200-talet upp grunderna för sina allt större samlingar runt om i Europa. En del kommer dock till som nytt. Tar vi oss fram till början av 1600-talet, så finner vi den första perioden av det vi kan kalla ”modern” vetenskap och med den kommer också viljan till vetenskaplig bildning, inte bara formellt inom universiteten, utan bland välbärgade privatpersoner. Ett av de sätt som man samtidigt kom att visa bildning och rikedom på var genom att bygga stora bibliotek. 1600-talets privatbibliotek, som kanske fick sina mest överdådiga representationer i Frankrike, kom att innebära ett hopp i utvecklingen av biblioteken såväl som samhällsinstitutioner liksom när det gällde utvecklingen av olika nya arbetsverktyg.

En av de gestalter som tydligast träder fram under den här epoken är den franske bibliotekarien Gabriel Naudé, som 1627 publicerar en liten skrift, *Advis pour dresser une bibliothèque*. Den är en hjälpreda åt Naudés arbetsgivare i Paris när denne ville skapa ett stort och prestigefyllt bibliotek åt sig själv. Det var långt ifrån den första i sitt slag, men den kom att bli den ojämförligt mest inflytelserika. Boken ger rekommendationer om såväl vad som bör köpas in, hur böckerna ska vårdas, hur de ska organiseras (klassificeras ämnesvis) och, inte minst, hur biblioteket bör se ut rumsligt för att vara så funktionellt som möjligt.

Naturligtvis var förutsättningarna mycket annorlunda då, långt innan det elektriska ljusets tid, men många tankar har följt med. Just det rumsliga har vi dock fortfarande med oss i, bland annat, placeringen av läsplatser, fönster och ljuskällor i biblioteken. En av de tankar som genomsyrat biblioteksvärlden efter Naudé är tanken på att ”allt” har – åtminstone potentiellt – samma vikt för samlingarna. Tänker vi på 1600-talets bibliotek och böcker, så är det vacker arkitektur och stora praktverk vi kanske i första hand ser och så var det också i hög grad. Det bibliotekariska hantverket fick ofta stå tillbaka för biblioteksägarnas vilja att synas och demonstrera makt via sina bibliotek och det var då viktigare att samla på sig så exklusiva utgåvor som möjligt än att kanske utveckla ett väl fungerande och genomtänkt bibliotek. Naudé ställde dessa ideal på ända. En enkel pamflett kunde vara lika mycket värd som ett illustrerat och vackert inbundet praktband – om det främjade bibliotekets idé om att skildra frågor och företeelser från flera håll. Det var ett kontroversiellt ställningstagande, som inte minst förde fram bibliotekarierollen som en garant för pluralism i urvalen och som den som ytterst bestämde vad som skulle vara värdefullt i samlingarnas sammansättning och inte.

Ytterligare något som gjorde Naudés skrift till betydelsefull var idéerna om hur samlingarna skulle organiseras ämnesmässigt. Decennierna som omgav inträdet i 1600-talet är

en period av intensivt nytänkande och omvärdering av kunskap och kunskapsstrukturer som varit etablerade i århundraden. Empirisk vetenskap kom att visa en helt ny värld på område efter område och detta måste naturligtvis speglas i de nya biblioteken. Naudé hade föreställningen om biblioteket som en öppen institution – oberoende av ägare – och tillhörande en bildningstörstande ”allmänhet”. En av de frågor som då naturligt inställer sig för en bibliotekarie är hur beståndet ska organiseras så att de flesta användarna så lätt som möjligt kan finna det som eftersöks. Dittills hade av hävd bibliotekens klassifikationer varit mer eller mindre byggda på den aristoteliska indelning av ”rena” och ”tillämpade” vetenskaper som tidigare nämnts, men en sådan indelning tedde sig nu både gammalmodig och i många avseenden direkt felaktigt; den stämde inte heller överens med den nya tidens kunskapsideal.

Naudé, som var en pragmatiker ut i fingerspetsarna, såg sig om en efter en grund för en ny sorts klassifikation och fann den – i Paris’ boklådor. Det tycktes honom helt rimligt, då de för sin överlevnad måste ha en indelning av sina böcker som var både förnuftig och enkel. Annars skulle inte kunderna finna det de sökte och försäljningen skulle gå ner. Det system Naudé föreslog är också oklanderligt enkelt och överskådligt. Grunden utgörs av följande ämnen: teologi, medicin, rättsvetenskap, historia, matematik, humaniora. Den här grundindelningen ter sig idag helt okontroversiell, men 1627 var den nyskapande, främst genom sin uttalat pragmatiska utgångspunkt, som även satte bibliotekarien som yrkesperson i förgrunden – verktygen var erövrade och användarnas behov för första gången satta i centrum. Det var dessutom en av de allra första klassifikationerna i bibliotekssammanhang som behandlade teologi som ett ämne bland andra. Det var, skulle det visa sig, den här pragmatiska vägen som biblioteken hädanefter skulle komma att gå.

Från slutet av 1600-talet och framåt kom produktionen av, inte minst vetenskapliga, dokument att öka dramatiskt och publikationsmönster kom att förändras och utvecklas åt håll som biblioteken inte i alla avseenden var anpassade för. Det tog till exempel mycket lång tid för biblioteken att skapa ett fungerande system för återfinnandet av vetenskaplig artiklar publicerade i tidskrifter. De utvecklade verktygen i form av kataloger *et cetera* var i första hand anpassade för monografier. Ännu idag är, trots all teknologi, åtkomsten av artiklar till exempel i antologier ett problem på många håll.

Under 1800-talet ser vi flera intressanta utvecklingsspår i biblioteken, men två sticker ut särskilt; det ena är strävan efter standardisering i det bibliografiska arbetet, det andra framväxten av en helt ny biblioteksinstitution – folkbiblioteken.

Standardisering av det bibliografiska arbetet kan vid en första anblick te sig som något självklart, men så är långt ifrån fallet. Det ”normala” var länge att varje enskilt bibliotek utvecklade sina egna principer för bibliografisk beskrivning och klassifikation, vilket har lett till att bibliotekshistorien vimlar av de mest bisarra organisationsprinciper och ämnesindelningar. Inte sällan var etablerandet av en ny bibliografisk praxis ett sätt för en nytillträdd chef att markera sin närvaro och position. När vi kommer fram i tiden mot mitten

Interiör från biblioteket vid St John's College, Cambridge. Bilden är hämtad från Wikimedia Commons (CC BY-SA 3.0).

av 1800-talet, hanterar biblioteken sådana mängder dokument till så många människor att det här blir ett reellt problem.

En av dem som insåg detta var Sir Antonio Panizzi, bibliotekarie vid British Museum Library, nuvarande British Library, som på 1830-talet skapade en uppsättning regler för hur en katalog skulle vara uppbyggd. Dessa regler ligger än idag till grund för det tänkande kring katalogfrågor som präglar bibliotekens arbete. Panizzi var dock inte ensam i sin strävan. 1800-talets andra hälft präglas i hög grad av en slags frustration och, ur den, skapandet av standardiserade system för bibliografisk beskrivning och analys. I USA utvecklade Charles Ammi Cutter på 1870-talet moderna katalogregler, som byggde på – och utvecklade – Panizzis tankar. Samtidigt konstruerade Melvil Dewey det som ännu idag är världens mest spridda klassifikationssystem, Dewey Decimal Classification. Som en parentes kan nämnas att dagens bibliografiska situation mycket liknar den vi kan se vid mitten av 1800-talet. Mängden dokument – och dokumenttyper – skapar återigen en situation med problem med beskrivningen, den här gången med tillskrivandet av metadata till digitala och elektroniska dokument. Det finns en skriande brist på standardisering som delvis kommer sig av den kommersialism som präglar dagens digitala värld; varje ny beskrivningsstandard är i grunden en kommersiell produkt som inte garanterar någon långsiktighet. Initiativ har dock tagit de allra senaste åren i dessa frågor och tillskrivning av metadata i form av märkspråk som SGML och senare XML är på väg att ”sätta sig” som en standard med långsiktig potential.

Det andra stora nya som sker i 1800-talets biblioteksvärld är tillkomsten av folkbiblioteken. Detta är en unik tilldragelse – varför? Det är sant att vi dittills sett en mängd olika bibliotekstyper komma och gå. De flesta av dessa har några förhållanden och funktioner gemensamt, som får folkbiblioteken att sticka ut som något helt eget. Oavsett om vi talar om antikens forskningsbibliotek, medeltidens klosterbibliotek eller renässansens universitetsbibliotek, så har de det gemensamt att de alla är knutna till en övergripande moderorganisation som sätter både yttre och inre ramar för deras verksamhet. Oftast är denna institution en vad vi kan kalla ”lärdomsinstitution” – ett kloster, ett universitet, en högskola. Folkbiblioteken saknar en sådan institutionell överbyggnad. De är, i vilket land vi än tittar, redan från början skattefinansierade och därmed underställda ”folket”. De är en av de viktiga institutionerna för det moderna demokratiska samhället. Att folkbiblioteken på olika sätt kommer ur och vänder sina verksamheter till en bred, odefinierad ”allmänhet” gör dem unika i bibliotekshistorien. Vi har flera gånger tidigare stött på ideal om det öppna biblioteket som ska vara till för ”alla” (till exempel i Gabriel Naudés franska 1600-tal), men dessa allmänheter är kringskurna på ett sätt som vi idag anser alltför snävt. Specialtillstånd, pengar, medlemskap eller personliga kontakter har alltid varit några av de grunder som gett tillträde till samlingarna i olika typer av bibliotek.

Det är först med folkbiblioteken som tanken kom att alla i ett samhälle ska få tillgång till dem. Det innebär dock inte att det ser likadana ut i alla länder, men funktionen i förhållande till användarna är i stort sett densamma. Ett demokratiskt samhälle kräver bildade, upplysta medborgare som kan ta del i samhällets processer och som – i förlängningen – ska kunna utöva representativ makt genom att kunna bli valda till beslutande församlingar på olika nivåer. För att uppnå den allmänna bildningsnivå som krävs för genomförandet av det demokratiska samhället behövs kunskap och kunskapen samlas i biblioteken. I de amerikanska och brittiska modellerna, som kom att etableras redan under 1830-talet finns tydliga filantropiska inslag, helt i enlighet med de demokratimodeller som ännu idag tillämpas där. I de skandinaviska länderna, särskilt kanske i Sverige, saknar vi en filantropisk tradition och folkbiblioteken växte därför fram ”underifrån” genom de expanderande folkrörelserna och deras mycket aktiva bildningsverksamheter. Inte minst nykterhetsrörelsen var i slutet av 1800-talet en drivande faktor i demokratins etablering i Sverige genom sina bibliotek och det ”alternativa” sociala skyddsnet som den byggde upp.

När de svenska folkbiblioteken kommunaliserades i början av 1910-talet kom de att få en alldeles egen prägel som gjorde dem unika också internationellt – under stora delar av 1900-talet kom de svenska folkbiblioteken att stå som förebilder för många andra länder. Det som präglade dem var en blandning mellan den svenska folkbildningsmodellen och inspiration från de verktyg och praktiker som etablerats i de amerikanska biblioteken. *The Public Library Spirit* var ett begrepp som myntades av den stora pionjären på området, Valfrid Palmgren, som var den som skapade det ideologiska fundamentet för de svenska folkbibliotekens verksamhet under större delen av 1900-talet. Själv var hon verksam i Stockholm som såväl konservativ politiker och grundare av bland annat Stockholms barn- och ungdomsbibliotek 1911, vilket arbetade under den berömda devisen ”En nyt-

tig bok – och en rolig” som riktmärke för arbetet med barnens förkovran. Hon var även en varm förespråkare för ett ”allmänt biblioteksväsen” som skulle samla såväl folk- som forskningsbibliotek i ett enda system av offentliga bibliotek, tillgängliga för alla. Idag, hundra år senare, är detta möjligen på väg att genomföras, då Kungliga Biblioteket (KB) fått i uppdrag att samordna de svenska biblioteken under vad som kan komma att bli en verklig biblioteksmyndighet. Stommen i detta nya allmänna biblioteksväsen blir då folkbiblioteken som i dag är en av samhällets mest framgångsrika och välbesökta offentliga institutioner.

Idag är i alla avseenden bibliotekssituationen mer komplex än någonsin och aldrig har så många olika typer av bibliotek samsats om det samhälleliga utrymmet – även om vi bara håller oss till dem som är offentligt finansierade. Folkbibliotek, vetenskapliga bibliotek, utbildningsbibliotek, myndighetsbibliotek och skolbibliotek täcker alla in olika delar av samhällets behov av tillgång till dokument och information. Dessutom befinner vi oss i en medieutveckling med nya digitala dokumentformer, en förändring vars omfattning vi inte sett sedan tryckpressens tillkomst i mitten av 1400-talet. Konsekvenserna för biblioteken blir också lika stor – om inte större - då de nya medierna idag förändrar allas våra vardagsrutiner på ett mycket mer omfattande sätt än vad fallet var efter Gutenbergs uppfinning. En av konsekvenserna av allt detta är uppkomsten av ännu en helt ny biblioteksform, den andra efter folkbiblioteken under det senaste århundradet – det digitala biblioteket.

Exakt vad ett digitalt bibliotek verkligen är för något undflyr oss ännu. Det är inte en bibliotekstyp som kan avgränsas institutionellt eller ekonomiskt, utan som växer till successivt i alla nu existerande bibliotek. Det är främst två aspekter som vi ser på när vi försöker att analysera de digitala bibliotekens framväxt och karaktär. Den första är den uppsättning nya tjänster som biblioteken tillhandahåller över nätet. Det kan röra sig om referenstjänst, där frågor till en bibliotekarie ställs individuellt eller i chattforum. Det kan vara skapande av ”portaler”, som kan samla dokument och information inom vissa avgränsade ämnen eller rikta sig till specifika användargrupper. Ytterligare en tjänst, som kanske framförallt kännetecknar folkbiblioteken, är tillgängliggörandet av samhällsinformation, som idag i allt högre grad sker och lagras digitalt. Vid sidan av de digitala tjänsterna finns så naturligtvis det som många kanske först och främst tänker på som digitala bibliotek, nämligen de digitala dokumenten.

De finns av olika slag. De digitala primärdokument, det vill säga alla de dokument som inte har någon tidigare pappersbunden existens, är den kategori som ökar mest. Den ställer helt nya krav på organisering om vi ska kunna kalla digitala bibliotek avgränsade samlingar och därmed likna dem vid traditionella bibliotek (och därmed kunna använda ”bibliotek” som beskrivningsmetafor). Den andra typen av digitala dokument är de som digitaliseras, det vill säga äldre dokument som på olika, mer eller mindre påkostade sätt, skannas in och görs tillgängliga digitalt. Kvaliteten på de digitala kopiorna skiftar mycket och det finns ett brett spektrum från de allra enklaste skanningarna till mycket påkost-

ade och utförliga digitaliseringsprojekt. Ett av de allra mest utförliga har gjorts i Sverige; Kungliga Bibliotekets digitalisering av *Codex Gigas*, *Djävulsbibeln*. Den finns att se på KB:s hemsida. Anledningarna till varför biblioteken digitaliserar sitt material skiftar, men den vanligaste är kanske att bespara de ofta ålderstigna, fysiska dokumenten det slitage som bruket av dem innebär. Dessutom blir ju många av de kulturskatter som göms i biblioteken tillgängliga för en större allmänhet – och här kan vi säga att en cirkel sluts. I de skriptorier som fanns i anslutning till, till exempel, många av medeltidens klosterbibliotek gjordes kopior, i syfte att föra texter vidare, göra dem tillgängliga för fler läsare och presenteras i bättre skick än deras förlagor. Det är således precis det vi ser hända i dagens digitalisering. Återigen är biblioteken med och själva producerar de dokument som utgör kärnan i deras samlingar – den här gången sker det digitalt.

Kanske kan vi lära oss något av detta, kanske kan vi se andra paralleller när vi nu går in i en era för biblioteken som i sanning är svåröverblickbar. Ska det komma nya digitala standarder som den bibliografiska praktiken kan bygga på i digitala dokumentmiljöer? Kommer alltfler verkligen att ta del av allt det som nu läggs ut på Internet i olika digitaliseringsprojekt? Kommer de långsiktiga bevarandefrågorna att få sin lösning innan problemen med dem blir för stora? Det är frågor som vi tror kommer att få positiva svar, men hur, det vet vi inte. Kommer biblioteken att överleva? Ja, sannolikt. Den digitala period vi nu med stormsteg tar oss in i kommer att ställa nya krav på såväl tillgänglighet, bibliografisk organisering och med detta kommer bibliotekarieprofessionen att utvecklas – så mycket kan vi vara relativt säkra på. Det är här frågan om en bibliotekets ”idé” kommer in. Bibliotek är ett tecken på en reflektiv civilisation och så länge det finns ett incitament att utveckla ytterligare sådana kommer biblioteken att utvecklas med dem. Ingenting idag tyder på motsatsen. Utvecklingen av olika verktyg, tekniker och professionella identiteter inom biblioteken har alla haft som syfte att anpassa biblioteken till den samtida befunnit sig i. Deras framgång har bestått i den oöverträffade förmågan till just denna anpassning och att de därigenom kunnat tillgodose människors behov av att kommunicera med varandra utan gränser. Det är ett behov vi idag ser öka ytterligare. Det skapar en god grund för nya bibliotek, väl anpassade för de tider som kommer.